

УДК 338.124.4
 JEL: E60; F12; O11; O19
 DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-12-48-57>

УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНОЮ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КРАЇН В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

©2025 ГРИБ А. О., ШИМКО А. В., ВАРЛАМОВА М. Л.

УДК 338.124.4
 JEL: E60; F12; O11; O19

Гриб А. О., Шимко А. В., Варламова М. Л. Управління міжнародною конкурентоспроможністю країн в умовах повоєнного економічного відновлення

У статті досліджено особливості управління міжнародною конкурентоспроможністю країн в умовах повоєнного економічного відновлення на основі порівняльного аналізу досвіду Південної Кореї, Молдови, Грузії та України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю формування ефективної моделі відновлення економіки України після повномасштабної війни з урахуванням міжнародного досвіду країн, які зазнали значних воєнних або системних потрясінь і змогли відновити та зміцнити свої конкурентні позиції у світовій економіці. Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і розробці практичних рекомендацій щодо управління міжнародною конкурентоспроможністю економіки України в умовах повоєнного відновлення на основі порівняльного аналізу досвіду країн, що пережили воєнні конфлікти. У роботі проаналізовано динаміку ключових макроекономічних показників, зокрема темпів зростання або падіння ВВП, рівня ВВП на душу населення, обсягів прямих іноземних інвестицій, частки експорту у ВВП, інфляції, безробіття та демографічних змін у періоди до війни, воєнного шоку та посткризової адаптації. Особливу увагу приділено ролі інституційних факторів, державної економічної політики та зовнішньоекономічної інтеграції у формуванні довгострокової конкурентоспроможності. Результати дослідження свідчать, що, попри різний історичний і геополітичний контекст, досліджувані країни стикалися з подібними викликами, серед яких масштабні руйнування, скорочення інвестиційної активності, високі інфляційні ризики, погіршення демографічної ситуації та зниження довіри до економічних інститутів. Водночас успішні приклади повоєнного відновлення демонструють ключове значення активної ролі держави, цілеспрямованої індустріальної та інвестиційної політики, розвитку експорту та залучення міжнародної фінансової підтримки. Зроблено висновок, що підвищення міжнародної конкурентоспроможності України в умовах повоєнного відновлення потребує комплексного підходу, який поєднує макроекономічну стабілізацію, інституційні реформи, стимулювання інвестицій та інтеграцію у глобальні економічні ланцюги. Практична цінність дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів при формуванні стратегії економічного відновлення та конкурентного розвитку України.

Ключові слова: конкурентоспроможність, відновлення, розвиток, управління, політика, безпека.

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 25.

Гриб Анна Олександрівна – магістрантка, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)
 E-mail: hryb.a@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3175-7025>

Шимко Анна-Марія Вікторівна – магістрантка, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)
 E-mail: shymko.a@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0929-8994>

Варламова Марія Леонідівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Донецький національний університет імені Василя Стуса (вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: m.varlamova@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57193522218>

UDC 338.124.4
 JEL: E60; F12; O11; O19

Hryb A. O., Shymko A.-M. V., Varlamova M. L. Managing the International Competitiveness of Countries in the Context of Postwar Economic Recovery

The article examines the features of managing the international competitiveness of countries in the context of postwar economic recovery based on a comparative analysis of the experiences of South Korea, Moldova, Georgia, and Ukraine. The relevance of the study is driven by the need to develop an effective model for the recovery of Ukraine's economy after the full-scale war, taking into account the international experience of countries that have experienced significant military or systemic shocks and were able to restore and strengthen their competitive positions in the global economy. The aim of the article is to substantiate the theoretical foundations and develop practical recommendations for managing the international competitiveness of Ukraine's economy in the context of postwar recovery, based on a comparative analysis of the experiences of countries that have undergone military conflicts. The article analyzes the dynamics of key macroeconomic indicators, including GDP growth or decline rates, GDP per capita, volumes of foreign direct investment, and the share of exports in GDP, inflation, unemployment, and demographic changes in the periods before the war, during the war shock, and post-crisis adaptation. Special attention is paid to the role of institutional factors, State economic policy, and foreign economic integration in shaping long-term competitiveness. The study's findings indicate that, despite differing historical and geopolitical contexts, the countries analyzed faced similar challenges, including large-scale destruction, reduced investment activity, high inflationary risks, worsening demographic conditions, and a decline in trust toward economic institutions. At the same time, successful examples of postwar recovery highlight the critical importance of an active role of the State, targeted industrial and investment policies, export development, and attracting international financial support. It is concluded that enhancing Ukraine's international competitiveness in the context of postwar recovery requires a comprehensive approach that combines macroeconomic stabilization, institutional reforms, investment promotion, and integration into global economic chains. The

practical value of this research lies in the potential application of the obtained results in shaping the strategy for Ukraine's economic recovery and competitive development.

Keywords: competitiveness, recovery, development, management, policy, security.

Fig.: 2. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 25.

Hryb Anna O. – Master's Student, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: hryb.a@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3175-7025>

Shymko Anna-Mariia V. – Master's Student, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: shymko.a@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0929-8994>

Varlamova Mariia L. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Economic Relations, Vasyl Stus Donetsk National University (21 600-richchia Str., Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: m.varlamova@donnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7111-1136>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57193522218>

Одним із основних завдань кожної держави, яка дбає про економічне зростання та досягнення необхідного рівня національної безпеки, є забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Конкурентоспроможність країни полягає в її здатності створити внутрішні та зовнішні умови, які дають можливості її підприємствам виробляти товари та послуги, що витримують постійне випробування міжнародних ринків, а населенню – стало підвищувати доходи та якість життя.

Проблематика міжнародної конкурентоспроможності держави широко розглядається у працях зарубіжних і вітчизняних науковців. Серед ключових підходів варто виділити модель конкурентних переваг М. Портера, концепцію глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму та інституційні підходи, представлені у звітах Світового банку, ОЕСД і МВФ. Питання післявоєнного відновлення досліджувалися в контексті «плану Маршалла», досвіду Південної Кореї, країн Балканського регіону, а також пострадянських держав, зокрема Грузії та Молдови. В українській науковій літературі проблеми конкурентоспроможності вивчалися у працях таких авторів, як О. Білорус, А. Гальчинський, Я. Жаліло, І. Михасюк, однак питання управління конкурентоспроможністю в повоєнний період залишається недостатньо дослідженим. Це визначає актуальність подальшого вивчення світового досвіду та формування стратегічних рекомендацій для України.

Мета статті полягає у визначенні ролі конкурентоспроможності у процесі післявоєнного відновлення держави, а також у виробленні рекомендацій для підвищення конкурентного потенціалу України.

Концепція конкурентоспроможності країни має свою специфіку, оскільки країни не можуть зникнути під впливом міжнародної конкуренції так, як зникають неконкурентоспроможні компанії [1].

В усьому світі конкурентоспроможність визнана ключовим фактором стійкого економічного зростання, інноваційності та інтеграції у глобальні ринки. Навіть у періоди криз або після конфліктів (воєн, стихійних лих) країни, які фокусуються на підвищенні своєї конкурентоспроможності, мають кращий шанс на швидке відновлення, залучення інвестицій, створення робочих місць і підвищення добробуту населення. В умовах повоєнного відновлення міжнародна конкурентоспроможність трансформується із суто ринкової категорії у ключовий елемент національної економічної безпеки. Здатність економіки генерувати ресурси для відновлення та оборони стає головним індикатором її життєздатності перед зовнішніми загрозами.

Конкурентоспроможність країни ґрунтується насамперед на її здатності посідати й утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку на інноваційних засадах. Необхідними передумовами національної конкурентоспроможності є розвинена система ринкових інститутів та здатність гнучко реагувати на зміни світової кон'юнктури. Розроблення та реалізація концепції конкурентоспроможності для економіки країни є вкрай важливою умовою подолання посткризових проблем. Лише високий рівень конкурентоспроможності економіки за умов глобалізації здатний закласти надійний фундамент для суттєвого підвищення рівня життя домашніх господарств.

На сучасному етапі глобального розвитку проблема підвищення рівня конкурентоспроможності країн стає однією з пріоритетних як у теоретичному контексті, так і у практичному вимірі. Зазначене явище значною мірою пов'язане з різким поглибленням інтеграційних процесів, зростанням рівня відкритості національних ринків, стрімкими темпами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які активізу-

ють глобальний рух фінансових та інформаційних потоків, унаслідок чого відбувається загострення міжнародної конкуренції. За умов поглиблення глобалізаційних процесів модифікується також концептуально-методологічний вимір національної конкурентоспроможності. При цьому конкурентоспроможність країн є показником стану та перспектив розвитку національних господарських систем, визначає особливості участі у форматі міжнародного поділу праці та значною мірою детермінує політичну й економічну стабільність за умов турбулентного зовнішнього та внутрішнього середовища [2].

Цілісною і такою, що відповідає сучасним теоретичним уявленням та світогосподарській практиці, вважається модель конкурентоспроможності національної економіки, яку розробив М. Портер – провідний сучасний дослідник цього явища.

Він визначає чотири чинники конкурентних переваг країни:

- ✦ фактори виробництва, у тому числі природні ресурси та створені фактори (інфраструктура, кваліфікована робоча сила тощо);
- ✦ умови попиту (обсяг і характер попиту на товари та послуги з боку місцевих споживачів);
- ✦ пов'язані галузі та ті, що підтримують (наявність чи відсутність національних постачальників та пов'язаних галузей, які є конкурентоспроможними в міжнародному масштабі);
- ✦ стратегія фірм, структура та конкуренція (внутрішньо національна конкуренція фірм та умови створення, організації та управління фірмами) [23].

Найбільш авторитетною у світі є американська школа конкурентоспроможності, яка фактично проводить знак тотожності між державною економічною політикою та політикою з підвищення конкурентоспроможності країни, головні пріоритети якої вбачаються в:

- ✦ створенні та підтриманні в довгостроковій перспективі стабільного макроекономічного середовища;
- ✦ усуненні перешкод і спрощенні регуляторно-правового поля для діяльності приватного сектора;
- ✦ усуненні перешкод щодо свободи міжнародної торгівлі та руху капіталів;
- ✦ створенні фіскальних та економічних стимулів щодо спрямування інвестицій приватного сектора в головні структурні та

інфраструктурні напрями, що посилюють «природні» конкурентні переваги підприємств і галузей економіки [1].

Екстраполяція теоретичної моделі М. Портера на сучасні реалії України вимагає врахування вектора європейської інтеграції, який виступає як зовнішньополітичним пріоритетом, так і інституційним базисом для повоєнної відбудови [24]. У цьому контексті Лісабонська стратегія ЄС розглядається як нормативно-цільова модель трансформації національної економіки. Її імплементація дозволяє уникнути ризиків консервації сировинної структури виробництва та спрямувати процес відновлення на формування економіки знань. Принципи Лісабонської стратегії є дорожньою картою для гармонізації українського законодавства з «*acquis communautaire*», забезпечуючи перехід від екстенсивного відновлення зруйнованих активів до створення високотехнологічних конкурентних переваг [25].

Основними пріоритетами стратегії було визначено:

- ✦ підвищення конкурентоспроможності економіки через розвиток інновацій;
- ✦ створення повноцінного єдиного ринку через поглиблені структурні реформи (фінансовий сектор, лібералізація природних монополій, створення ефективної системи соціального захисту);
- ✦ створення нових робочих місць та міцнішої соціальної згуртованості суспільства;
- ✦ забезпечення екологічно сталого зростання.

В умовах післявоєнного відновлення зазначені пріоритети набувають особливого значення. Так, «соціальна згуртованість» трансформується в механізми реінтеграції ветеранів та внутрішньо переміщених осіб, а «екологічно стале зростання» стає імперативом для відбудови промислової та енергетичної інфраструктури.

Така стратегія спрямована на випереджальне зростання та подолання багатьох критичних відставань [1].

Практична реалізація зазначених стратегій вимагає суттєвої корекції з урахуванням фактора війни. Якщо в мирний час конкурентоспроможність забезпечується переважно ринковими механізмами та інноваціями, то період повоєнного відновлення потребує пріоритетної уваги до безпеки, інфраструктурної відбудови та державної підтримки. Систематизація ключових відмінностей у підходах до управління конкурентоспроможністю наведена в *табл. 1*.

У мирний час конкурентоспроможність держави формується переважно через розвиток рин-

Порівняльний аналіз підтримки міжнародної конкурентоспроможності в мирний час і післявоєнний період

Критерій	Мирний час	Післявоєнний період
Стабільність економічного середовища	Збалансований макроекономічний розвиток, прогнозованість ринкових процесів	Економічна нестабільність, потреба у швидкій відбудові та стабілізації фінансової системи
Роль державної політики	Орієнтація на ринкові механізми, дерегуляцію, сприяння приватному сектору	Активна роль держави у стимулюванні відновлення, залученні донорської допомоги та координації реконструкційних процесів
Інвестиційний клімат	Висока довіра інвесторів, диверсифікація джерел капіталу	Підвищені ризики, потреба в гарантіях, спеціальних інвестиційних механізмах
Структура економіки	Спрямованість на інновації, послуги, високотехнологічне виробництво	Переорієнтація на базові галузі – енергетику, будівництво, інфраструктуру, сільське господарство
Зовнішньоекономічна діяльність	Активна участь у глобальних ланцюгах доданої вартості	Часткове заміщення імпорту, орієнтація на внутрішній ринок і поступове відновлення експортного потенціалу
Інноваційна політика	Розвиток R&D, цифровізація, підтримка стартапів	Інновації здебільшого спрямовані на вирішення практичних завдань реконструкції та безпеки
Соціальні аспекти	Орієнтація на якість життя, розвиток людського капіталу	Пріоритет – зайнятість, реінтеграція ветеранів, соціальна адаптація населення
Міжнародна співпраця	Поглиблення інтеграції у світові економічні об'єднання	Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, фондами відбудови, партнерами з безпеки

Джерело: створено авторами на основі [3–9].

ку, інновацій та підприємництва, тоді як у післявоєнний період вона набуває відновлювального характеру, зосереджуючись на базових економічних, інституційних і соціальних потребах. Саме ефективно поєднання державної підтримки, міжнародної допомоги та приватної ініціативи визначає темпи повернення країни до стабільного зростання та зміцнення її позицій на світовому ринку.

Таким чином, порівняльний аналіз умов підтримки конкурентоспроможності в мирний і післявоєнний періоди показує, що відновлення економіки потребує переосмислення традиційних підходів до розвитку. Якщо в умовах стабільного миру ключову роль відіграють інвестиції та відкрита торгівля, то після війни пріоритетом стає забезпечення економічної безпеки (енергетичної, продовольчої, фінансової), на основі чого формується подальша конкурентоспроможність та інституційна стійкість.

У контексті пошуку нових підходів до розвитку ключове значення має порівняльний аналіз досвіду держав, які успішно здійснили післявоєнну трансформацію та перетворили виклики на рушійні сили конкурентного розвитку. Вибір країн для компаративного аналізу базується

на необхідності дослідження різнопланових моделей адаптації економічних систем до наслідків війни. Південна Корея обрана як один із еталонів прикладів успішної довгострокової стратегії переходу від масштабного руйнування до високотехнологічної економіки. Досвід Грузії та Молдови є особливо важливим через їхню інституційну та геополітичну подібність до України. Такий підхід дозволяє порівняти ефективність різних стратегій відновлення – від активної державної інтервенції до ліберальних інституційних реформ) і стабілізації в умовах замороженого конфлікту (табл. 2).

Воєнні конфлікти мали істотний дестабілізуючий вплив на макроекономічний розвиток країн, хоча масштаби та тривалість цього впливу суттєво відрізнялися. Для кожної з них період війни або збройного протистояння супроводжувався різким скороченням економічної активності, погіршенням інфляційної ситуації, зростанням безробіття та негативними демографічними зрушеннями.

Південна Корея в післявоєнний період демонструє приклад відновлення економічного зростання, навіть за умов обмежених статистичних даних. Позитивна динаміка ВВП у 1953 р. значною мірою

Показники розвитку країн, що характеризують повоєнне економічне відновлення

Країна/ період	Рік	ВВП (темп зростання/ падіння, %)	ВВП на душу (по- точний \$)	ПІІ (% до ВВП)	Експорт (% до ВВП)	Інфляція (%)	Рівень безро- біття	Демогра- фічні по- казники
Південна Корея								
До війни	1949	немає даних	немає даних	немає даних	немає даних	немає даних	6	немає даних
Війна (шок)	1953	+7,5	66	немає даних	2	52,5	3	немає даних
Початок зростання	1965	+7,3	601,2	немає даних	7,1	13,5	4,5	-146 386
Молдова								
До війни	1991	-16	1037,9	0	немає даних	немає даних	1,9	-29 204
Війна (шок)	1992	-29,1	778	0,7	немає даних	1026,8	3,7	-30 136
Адаптація	1997	+1,6	657,3	4,1	53,2	11,8	7,9	-41 743
Грузія								
До війни	2007	+12,6	2635,4	18,6	30,8	9,2	13,3	-32 142
Війна (шок)	2008	+2,4	3324,8	12,5	28,3	10	17,9	-32 463
Адаптація	2013	+5,1	4712	6	40,9	-0,5	19,4	-40,117
Україна								
До війни	2021	+3,4	4775,9	4	40,7	9,4	9,8	-1 129
Війна (шок)	2022	-28,8	4199,7	0,1	35,4	20,2	18,5	-5 699 445
Поточний стан	2024	+2,9	5389,5	2,1	29,4	6,5	14,3	1 146 012

Джерело: створено авторами на основі [10–14].

пояснюється ефектом низької бази та масштабною зовнішньою допомогою, тоді як перехід до стійкого зростання у 1960-х роках був забезпечений активною державною політикою індустріалізації та формуванням експортно-орієнтованої моделі розвитку. Важливою особливістю цього етапу стало зниження інфляційного тиску та зростання рівня зайнятості, що створило передумови для довгострокової трансформації економіки.

Для Молдови воєнний період початку 1990-х років збігся з глибокою системною кризою трансформації, що зумовило надзвичайно різке падіння ВВП, гіперінфляцію та істотне скорочення реальних доходів населення. Навіть у фазі адаптації відновлення економічного зростання залишалося слабким і нестійким, а негативні демографічні тенденції та зростання безробіття свідчили про обмежений соціально-економічний ефект стабілізаційних заходів.

Економічна динаміка Грузії після воєнного конфлікту 2008 року характеризується відносно м'яким шоком порівняно з іншими країнами. Не-

зважаючи на погіршення окремих макроекономічних показників, країні вдалося зберегти позитивні темпи зростання та значний рівень залучення прямих іноземних інвестицій. У період адаптації посилилася роль експорту та була досягнута макроекономічна стабільність, вказуючи на ефективність інституційних реформ і відкритість економіки, хоча проблеми безробіття та міграції населення залишалися актуальними.

Україна зазнала найбільш глибокого економічного шоку серед розглянутих країн, що проявилось в різкому падінні ВВП, скороченні інвестиційної активності та безпрецедентних демографічних втратах унаслідок масової вимушеної міграції населення. Водночас у 2024 році спостерігаються ознаки поступового відновлення економічного зростання, зниження інфляції та часткового повернення інвестицій, що свідчить про формування початкової фази адаптації. Проте збереження високого рівня безробіття та зниження експортної активності порівняно з довоєнним

періодом підкреслюють незавершений характер цього процесу.

Попри різний історичний і геополітичний контекст, усі ці країни стикалися з подібними проблемами: масштабними руйнуваннями, низьким рівнем заощаджень, високою залежністю від зовнішньої допомоги та дефіцитом інституційної довіри.

Успішні приклади, наприклад Південної Кореї та Грузії, свідчать, що ключовими факторами післявоєнного відновлення стають: ефективна державна політика, інвестиції в людський капітал, боротьба з корупцією та орієнтація на зовнішні ринки. Для України це означає необхідність не лише фізичної відбудови, а й структурної модернізації економіки.

У процесі повоєнного відновлення Україна стикається з комплексом внутрішніх і зовнішніх чинників, які одночасно створюють як значний потенціал для економічного зростання, так і серйозні виклики. Проведений SWOT-аналіз (рис. 1) дає змогу системно оцінити сильні та слабкі сторони національної економіки, а також окреслити ключові можливості та загрози для формування міжнародної конкурентоспроможності країни [15].

Формування конкурентоспроможної економіки України після війни залежатиме від здатності держави ефективно використати свої сильні сторони та можливості, одночасно мінімізуючи існуючі слабкості та загрози. Системне поєднання відбудови, структурних реформ та інтеграції до європейського економічного простору може стати ключовим чинником довгострокового зростання та посилення позицій України на світових ринках [20].

Післявоєнне економічне відновлення вимагає від держави чіткої стратегії розвитку, ефективної інституційної політики та здатності швидко адаптуватися до глобальних економічних викликів. Досвід країн, які успішно пройшли шлях реконструкції економіки після воєн, криз або масштабних структурних потрясінь, може бути цінним орієнтиром для України. Порівняльний аналіз таких держав дозволяє виокремити ключові підходи до модернізації економіки, підтримки конкурентоспроможності та формування стійкої інституційної бази. Врахування цих практик допоможе Україні сформувати власну модель довгострокового зростання (табл. 3).

На основі аналізу міжнародного досвіду та оцінки сучасних викликів, які стоять перед Україною в післявоєнний період, можна сформувати низку стратегічних рекомендацій (рис. 2). Їх запровадження сприятиме підвищенню міжнародної конкурентоспроможності країни, активізації інвестиційних процесів, стимулюванню економічного зростання та забезпеченню інституційної стійкості.

Комплексне впровадження стратегічних пріоритетів створює умови для підвищення міжнародної конкурентоспроможності України, прискорення економічного зростання та зміцнення стійкості держави в післявоєнний період.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що міжнародна конкурентоспроможність є ключовим чинником післявоєнного економічного відновлення України. Аналіз досвіду держав, які успішно відно-

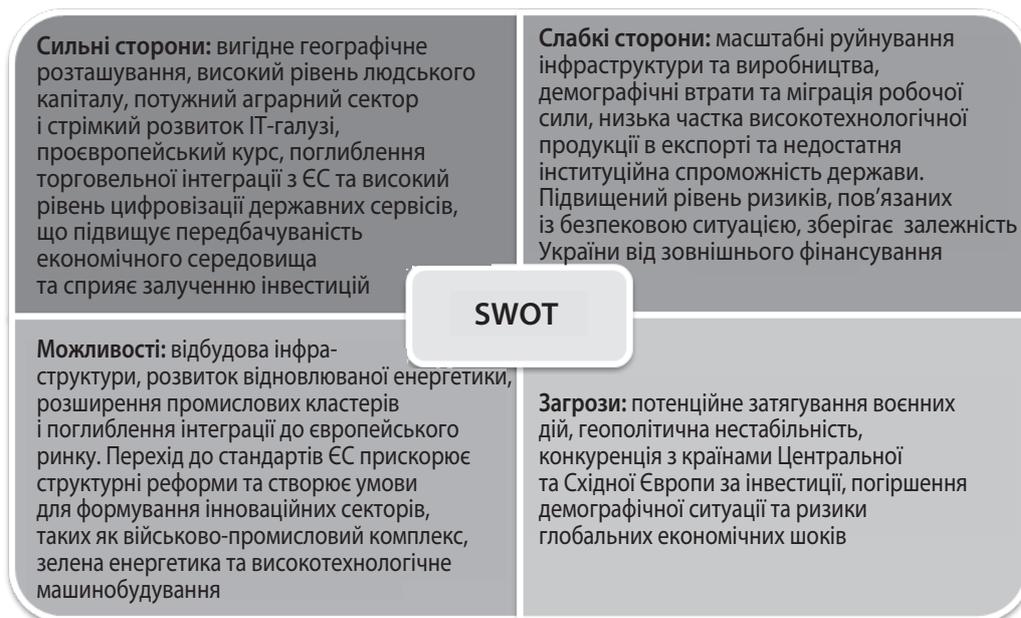

Рис. 1. SWOT-аналіз повоєнного економічного відновлення України

Джерело: виконано авторами на основі [16–19].

Порівняльний аналіз післявоєнного відновлення: досвід країн

Країна	Основний досвід після війни	Урок для України	Рекомендація
Південна Корея	Довгострокова промислова стратегія (машинобудування, суднобудування, електроніка), активна роль держави в розвитку експорту, масштабні інвестиції в освіту та технології	Системні реформи, чіткі пріоритети та орієнтація на інновації забезпечують проривну конкурентоспроможність	Визначити 5–7 галузей зростання, підтримати технічну освіту, створити програми стимулювання експорту
Грузія	Регуляторна реформа: спрощення бізнес-процедур, сильна антикорупційна політика, модернізація логістики та інфраструктури	Прості та прозорі правила підвищують довіру інвесторів і прискорюють відновлення	Спрощення регуляцій і цифровізація держпослуг, розвиток інфраструктури та транспортних коридорів, інвестиції у логістику
Молдова	Зменшення енергетичної залежності, розвиток ВДЕ, орієнтація на агропереробку, аутсорсинг, малі бізнеси, інтеграція до європейського ринку	Зелена енергетика та малий бізнес можуть стати драйверами швидкого зростання	Розвиток renewable energy (сонце, вітер, біо), модернізація стандартів і ринків під вимоги ЄС
Інші країни після війни (Японія, Німеччина)	Планова відбудова, координація з міжнародними донорами, інновації як основа відтворення економіки	Відбудова повинна бути системною, а не фрагментованою	Державно-приватні партнерства для реконструкції, стратегія відновлення на 10–15 років

Джерело: виконано авторами на основі [21].

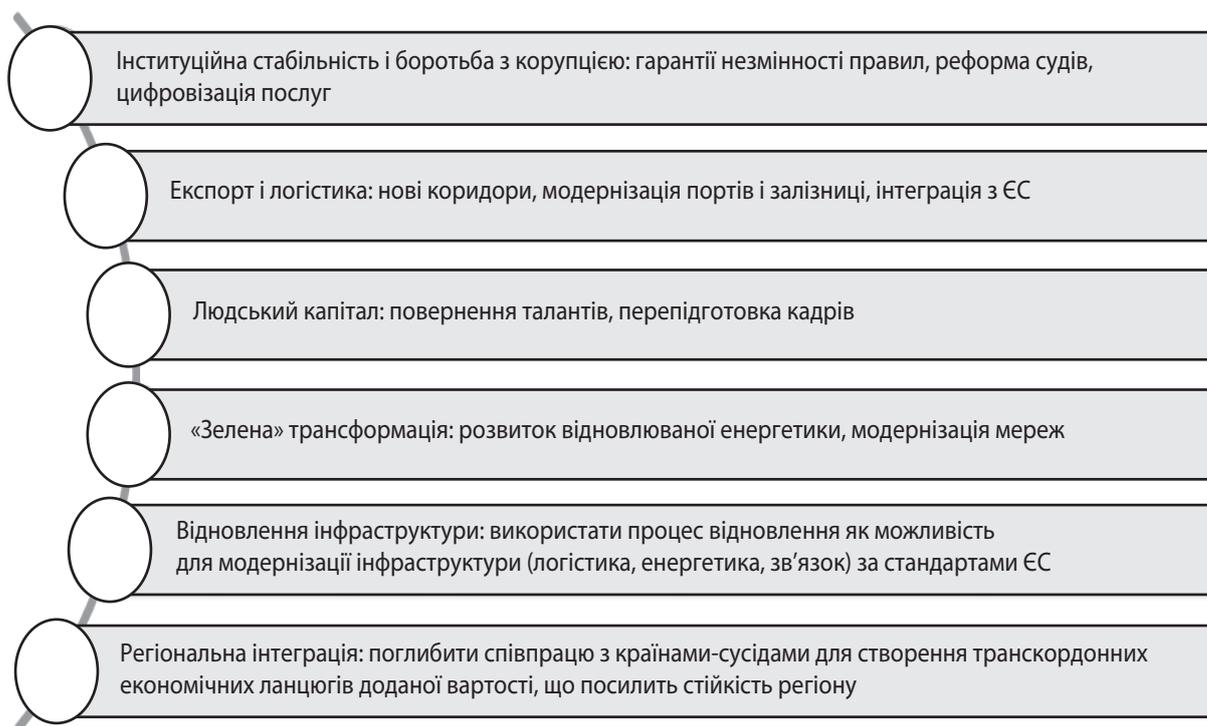

Рис. 2. Рекомендації щодо повоєнного економічного відновлення України

Джерело: виконано авторами на основі [22].

вили економіку після воєнних конфліктів, свідчить про важливість комплексного підходу, що передбачає поєднання ефективної державної політики, розвитку людського капіталу, боротьби з корупці-

єю, інституційної стабільності та активного залучення інвестицій.

Для забезпечення сталого економічного зростання Україні необхідно зосередитися на віднов-

ленні інфраструктури, модернізації енергетичних і транспортних мереж, розвитку відновлюваної енергетики та цифровізації державних послуг. Підвищення рівня людського капіталу через перепідготовку кадрів та повернення талантів, а також інтеграція до європейського економічного простору створюють додаткові передумови для зміцнення конкурентоспроможності держави.

Порівняльний аналіз досвіду Південної Кореї, Грузії та Молдови показав, що ефективна стратегія післявоєнного відновлення ґрунтується на системних реформах, прозорих правилах, орієнтації на зовнішні ринки та інноваційному розвитку. Для України це означає необхідність не лише фізичної відбудови економіки, а й структурної модернізації, спрямованої на зміцнення економічної безпеки, створення довгострокових конкурентних переваг і підвищення стійкості державних інститутів.

Таким чином, післявоєнне економічне відновлення України має розглядатися як можливість для комплексних реформ і модернізації, що забезпечать не лише відновлення економіки, а й закладуть міцну основу для сталого розвитку, інтеграції у світову економіку та зміцнення міжнародних позицій країни. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Шнипко О. С. Міжнародна конкурентоспроможність країни: поняття, основні складові та джерела. *Економіка і прогнозування*. 2002. № 1. С. 110–116. URL: https://eip.org.ua/docs/EP_02_1_110_uk.pdf
2. Уманців Ю. Національна конкурентоспроможність у глобальному макроекономічному вимірі. *The formation and peculiarities of the implementation of the European Union's Eastern policy* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2022. P. 258–273. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-224-1-19>
3. A guide to economic growth in post-conflict countries. *USAID*. 2009. URL: <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/a-guide-to-economic-growth-in-post-conflict-countries.pdf>
4. Makdisi S., Soto R. Economic Agenda for Post-Conflict Reconstruction. Egypt : The Economic Research Forum (ERF), 2020. 52 p. URL: https://erf.org.eg/app/uploads/2020/08/1598531136_133_452682_1395.pdf
5. Біла І. С., Посна В. С., Шевченко О. О. Інноваційний розвиток як чинник повоєнної відбудови економіки України. *Наукові записки НАУКМА. Серія «Економічні науки»*. 2023. Т. 8. Вип. 1. С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2023.8.1.10-16>
6. Post-Conflict Reconstruction. *Precis. OED*. 1998. URL: <https://ieg.worldbankgroup.org/sites/default/files/Data/reports/169precis.pdf>
7. Kosmehl M., Weiss S. Ukraine's economic reconstruction: Addressing territorial inequalities,

- consolidating regional policy and reaping the benefits of EU integration. *Bertelsmann Stiftung*. 2023. URL: <https://wiiw.ac.at/ukraine-s-economic-reconstruction-addressing-territorial-inequalities-consolidating-regional-policy-and-reaping-the-benefits-of-eu-integration-dlp-6718.pdf>
8. Chebotarov I. Managing Investment and Innovation Development in Poland's Special Economic Zones: Adapting Global Practices for Ukraine's Post-War Reconstruction. *European Research Studies Journal*. 2024. Vol. XXVII. Iss. 52. P. 481–493. DOI: <https://doi.org/10.35808/ersj/3706>
  9. Andrusyevych A., Kozak Z. *Post-war green reconstruction of Ukraine: processes, stakeholders, public participation*. Heinrich Böll Foundation, Kyiv office – Ukraine, 2024. P. 13–25. URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_eng_2024-5-13_1-2.pdf
  10. GDP growth rate, GDP per capita, foreign direct investment, export of goods and services (% of GDP), inflation, unemployment rate, net migration. *World Bank*. URL: <https://data.worldbank.org>
  11. Ukrainian Economy in 2024: Special Edition of the Tracker. *Centre of economic strategy*. URL: https://ces.org.ua/en/ukrainian_economy_in_2024/
  12. Annual GDP, GDP per capita of Korea Republic. *Country economy*. URL: <https://countryeconomy.com/gdp/south-korea?year=1954>
  13. Unemployment rate: South Korea. *Trading Economics*. URL: <https://tradingeconomics.com/south-korea/unemployment-rate>
  14. South Korea Inflation Calculator. URL: <https://www.in2013dollars.com/south-korea/inflation>
  15. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову. *World Bank Group*. 25.02.2025. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>
  16. Експорт українських товарів зростає: фізичні обсяги у першому півріччі 2024 року збільшились на 35% до 71 млн тонн. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1fb3db05-4ea9-4a8f-b689-12f7c25f2a77&title=ЕкспортУкраїнськихТоварів>
  17. Transition Report 2023-24: Transitions big and small. London : European Bank for Reconstruction and Development, 2023. URL: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/economics/transition-reports/transition-report-2023-24.html>
  18. MIGA 2023 Annual Report Highlights. *Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)*. URL: <https://www.miga.org/2023-annual-report/highlights>
  19. The Global Risks Report 2024: Global risks 19th edition. *World Economic Forum*. 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>
  20. Annual Report 2023–2024. *World Economic Forum*. 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/annual-report-2023-2024/>

21. Kravchenko O., Sergiienko L., Niameshchuk H. et al. Post-war Recovery Practices for Ukraine, based on the Experience of other Countries that have Undergone Similar Processes. *Economic Affairs*. 2023. Vol. 68. No. 04. P. 2277–2288. DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.35>
  22. Проєкти нацпрограми: поліпшення бізнес-середовища. *Відновлення України*. URL: <https://recovery.gov.ua/project/program/boost-business-environment>
  23. Бондаренко С. М., Лісовський М. Ю. Конкурентні переваги – унікальні особливості сучасних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2017. Вип. 15. Ч. 1. С. 42–45. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ae3e26c9-3612-4e02-99f2-21f7acebb1d9/content>
  24. Кононенко Г. І. Ринкова концепція конкурентних переваг: традиційний та інноваційний аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 392–395. URL: <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/83.pdf>
  25. Ящишина І. В. Інноваційна стратегія євроспільноти: соціальний вимір. *Ефективна економіка*. 2013. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1868>
- REFERENCES**
- Andrusevych A. & Kozak Z. (2024). *Post-war green reconstruction of Ukraine: processes, stakeholders, public participation*. Heinrich Böll Foundation, Kyiv office – Ukraine. https://ua.boell.org/sites/default/files/2024-05/racse-report_eng_2024-5-13_1-2.pdf
- Bila I. S., Posna V. S. & Shevchenko O. O. (2023). Innovat-siyni rozvytok yak chynnyk povoiennoi vidbudovy ekonomiky Ukrainy [Innovative development as a factor of post-war reconstruction of the economy of Ukraine]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Seriia «Ekonomiczni nauky»*, 1(8), 10–16. <https://doi.org/10.18523/2519-4739.2023.8.1.10-16>
- Bondarenko S. M. & Lisovskyi M. Yu. (2017). Konkurentni perevahy – unikalni osoblyvosti suchasnykh pidpriemstv [Competitive advantages – unique features of modern enterprises]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, 15, 42–45. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ae3e26c9-3612-4e02-99f2-21f7acebb1d9/content>
- Centre of economic strategy. (2024). *Ukrainian Economy in 2024: Special Edition of the Tracker*. https://ces.org.ua/en/ukrainian_economy_in_2024/
- Chebatarov I. (2024). Managing Investment and Innovation Development in Poland's Special Economic Zones: Adapting Global Practices for Ukraine's Post-War Reconstruction. *European Research Studies Journal*, S2(XXVII), 481–493. <https://doi.org/10.35808/ersj/3706>
- Country economy. (1954). *Annual GDP, GDP per capita of Korea Republic*. <https://countryeconomy.com/gdp/south-korea?year=1954>
- European Bank for Reconstruction and Development (2023). *Transition Report 2023-24: Transitions big and small*. European Bank for Reconstruction and Development. <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/economics/transition-reports/transition-report-2023-24.html>
- Kononenko H. I. (2016). Rynkova kontsepsiia konkurentnykh perevah: tradytsiyni ta innovatsiyni aspekty [Market concept of competitive advantages: traditional and innovative aspects]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, 11, 392–395. <http://global-national.in.ua/archive/11-2016/83.pdf>
- Kosmehl M. & Weiss S. (2023). Ukraine's economic reconstruction: Addressing territorial inequalities, consolidating regional policy and reaping the benefits of EU integration. *Bertelsmann Stiftung*. <https://wiiw.ac.at/ukraine-s-economic-reconstruction-addressing-territorial-inequalities-consolidating-regional-policy-and-reaping-the-benefits-of-eu-integration-dlp-6718.pdf>
- Kravchenko O., Sergiienko L. & Niameshchuk H. (2023). Post-war Recovery Practices for Ukraine, based on the Experience of other Countries that have Undergone Similar Processes. *Economic Affairs*, 04(68), 2277–2288. <https://doi.org/10.46852/0424-2513.4.2023.35>
- Makdisi S. & Soto R. (2020). *Economic Agenda for Post-Conflict Reconstruction*. The Economic Research Forum (ERF). https://erf.org.eg/app/uploads/2020/08/1598531136_133_452682_1395.pdf
- Ministerstvo ekonomiky, dovkillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy. (2024). Eksport ukrainskykh tovariv zrostaie: fizychni obsiahy u pershomu pivrichchi 2024 roku zbilshylys na 35% do 71 mln tonn [Export of Ukrainian goods is growing: physical volumes in the first half of 2024 increased by 35% to 71 million tons]. <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=1fb3db05-4ea9-4a8f-b689-12f7c25f2a77&title=EksportUkrainskikhTovariv>
- Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA). (2023). *MIGA 2023 Annual Report Highlights*. <https://www.miga.org/2023-annual-report/highlights>
- OED. (1998). *Post-Conflict Reconstruction*. Prec. OED. <https://ieg.worldbankgroup.org/sites/default/files/Data/reports/169precis.pdf>
- Proieky natsprohramy: polipshennia biznes-seredovyscha. Vidnovlennia Ukrainy [National program projects: improving the business environment. Recovery of Ukraine]. <https://recovery.gov.ua/project/program/boost-business-environment>
- Shnytko O. S. (2002). Mizhnarodna konkurentospromozhnist krainy: poniattia, osnovni skladovi ta dzherela [International competitiveness of the country: concepts, main components and sources]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, 1, 110–116. https://eip.org.ua/docs/EP_02_1_110_uk.pdf
- South Korea Inflation Calculator. <https://www.in-2013dollars.com/south-korea/inflation>

Trading Economics. *Unemployment rate: South Korea*. <https://tradingeconomics.com/south-korea/unemployment-rate>

Umantsiv Yu. (2022). *Natsionalna konkurentospromozhnist u hlobalnomu makroekonomichnomu vymiri* [National competitiveness in the global macroeconomic dimension]. Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-224-1-19>

USAID. (2009). *A guide to economic growth in post-conflict countries*. <https://www.calpnetwork.org/wp-content/uploads/2020/01/a-guide-to-economic-growth-in-post-conflict-countries.pdf>

World Bank Group. (2025, February 25). *Onovlena otsinka potreb Ukrainy na vidnovlennia ta vidbudovu* [Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment]. <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

World Economic Forum. (2024). *The Global Risks Report 2024: Global risks*. 19th edition. <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/>

World Economic Forum. (2024). *Annual Report 2023–2024*. <https://www.weforum.org/publications/annual-report-2023-2024/>

WorldBank. *GDP growth rate, GDP per capita, foreign direct investment, export of goods and services (% of GDP), inflation, unemployment rate, net migration*. <https://data.worldbank.org>

Yashchyshyna I. V. (2013). *Innovatsiina stratehiia yevrospilnoty: sotsialnyi vymir* [Innovation strategy of the Eurocommunity: social dimension]. *Efektivna ekonomika*, 3. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1868>

Стаття надійшла до редакції / Received: 02.12.2025.

Статтю прийнято до публікації / Accepted: 16.12.2025

UDC 339.924(7)

JEL: F14; F15; F53; F55; K33

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-12-57-66>

EVOLUTION OF THE NORTH AMERICAN MODEL OF ECONOMIC INTEGRATION: FROM NAFTA TO USMCA

©2025 SUMAR YA. S.

UDC 339.924(7)

JEL: F14; F15; F53; F55; K33

Sumar Ya. S. Evolution of the North American Model of Economic Integration: From NAFTA to USMCA

The article examines the evolution of the North American model of economic integration from the North American Free Trade Agreement (NAFTA) to the United States – Mexico – Canada Agreement (USMCA). Over almost three decades NAFTA facilitated deep economic interdependence between the three countries but gradually revealed structural limitations, including outdated regulatory provisions, uneven distribution of benefits and insufficient enforceability of labour and environmental commitments. The renegotiation of the agreement was shaped by technological transformations, the rise of digital trade, geopolitical shifts and the demand for higher social and environmental standards. The aim of this article is to identify the key institutional differences between NAFTA and USMCA, assess the regulatory innovations introduced by the new agreement and evaluate their implications for the development of regional economic integration in North America. The study applies an institutional and comparative analysis of the texts of NAFTA and USMCA; content analysis of analytical reports by international organisations and research institutions; descriptive statistical analysis of trade and investment flows in the North American region; and a tabular comparative method to summarise changes in rules of origin, labour standards, digital trade regulation, environmental commitments and intellectual property protection. The research demonstrates that USMCA represents a modernised version of NAFTA, maintaining tariff-free trade while introducing new regulatory mechanisms. The agreement includes a separate chapter on digital trade, enforceable labour rights with a rapid response mechanism, stricter rules of origin and labour value content requirements in the automotive sector, an expanded chapter on intellectual property and a fully integrated environmental chapter. These innovations shift the model of integration from a liberalisation-oriented framework to a more regulated and socially oriented architecture. While macroeconomic effects on GDP are estimated to be modest, USMCA enhances institutional stability, strengthens labour and environmental protection and adjusts regional rules to the realities of the twenty-first century. The agreement also reflects strategic considerations, including supply-chain resilience and geopolitical alignment within the region.

Keywords: USMCA, NAFTA, North American integration, digital trade, labour standards, rules of origin, intellectual property, regional trade agreements.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 18.

Sumar Yaroslav S. – Postgraduate Student of the Education and Research Institute «Karazin Institute of International Relations and Travel Business» of V. N. Karazin Kharkiv National University (6 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: sumar.yaroslav@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6278-1657>

УДК 339.924(7)

JEL: F14; F15; F53; F55; K33

Сумар Я. С. Еволюція північноамериканської моделі економічної інтеграції: від НАФТА до USMCA

У статті розглянуто еволюцію північноамериканської моделі економічної інтеграції від Угоди про вільну торгівлю в Північній Америці (НАФТА) до нової тресторонньої Угоди США – Мексика – Канада (USMCA). НАФТА забезпечила інтенсивне формування виробничих ланцюгів та зростання торгівлі між країнами регіону, однак з часом проявилися її структурні недоліки, зокрема застарілі регуляторні положення, нерівномірність розподілу вигод та обмеженість інструментів забезпечення трудових і екологічних стандартів. Необхідність модернізації угоди була зумовлена